

SUOMEKSI

KANSANVALLAN PITKÄ TIE

SUOMEN EDUSTUKSELLINEN DEMOKRATIA JA KANSALAISSYHTEISKUNTA
VUODESTA 1863 NYKYPÄIVÄÄN

Eri puolilla maailmaa käydään yhä vilkkaampaa keskustelua siitä, miten demokratia toimii ja mikä on sen tulevaisuus. Näin myös Suomessa ja siksi on olennaista tietää, mitkä ovat kansanvaltamme historialliset juuret ja miten se on kehittynyt nykymuotoonsa.

Syksyllä 2013 tulee kuluneeksi 150 vuotta siitä, kun Suomen suuriruhtinaskunnan valtiopäivät alkoivat säännöllisesti kokoontua ja laatia lakeja, joilla oli kauaskantoisia seurauksia. Vuodesta 1863 lähtien on maotamme rakennettu edustuksellisen kansanvallan avulla siksi oikeusvaltioksi ja hyvinvointiyhteiskunnaksi, jossa nyt elämme. Ilman toimivaa ja valpasta kansalaisyhteiskuntaa tämä olisi tuskin onnistunut yhtä hyvin.

*R.W. Ekmanin maalauksessa 1863
valtiopäivien avajaisista keisari
Aleksanteri II avaa säätyvaltiopäivät
keisarillisen palatsin Valtaistuinsalissa.
Maalaus on Ritarihuoneen omistuksessa
ja sijoitettuna Presidentinlinnaan.*

Keisari Aleksanteri I Porvoon tuomiokirkossa 1809 valtiopäivien avajaisissa sen jälkeen, kun hän oli antanut hallitsijanvakuutuksensa. Maalaus on R.W. Ekmanin vuodelta 1858.

Suomen poliittisen järjestelmän ja yhteiskuntamuodon perusta luotiin niiden yli 600 vuoden aikana, jolloin maa oli kiinteä osa Ruotsin valtiota. Tällöin syntyi myös valtakunnallisen päätöksenteon edustuksellinen järjestelmä, josta monta vuosisataa myöhemmin kehitettiin Suomeen yhtäläiseen äänioikeuteen nojautuva parlamentaarinen demokratia.

Kuninkaan valta oli suuri, mutta useimmiten hänen oli hankittava alamaisiltaan tuki tärkeille verotuspäätöksille. Tämä tapahtui 1460-luvulta lähtien kutsamalla kokoon säätyvaltiopäivät, joilla olivat edustettuina aatelisto, papisto, porvarit ja talonpojat. Nämä edustivat kuitenkin vain pientä osaa koko väestöstä. Vasta vuodesta 1563 lähtien valtiopäiväedustajina oli myös suomalaisia talonpoikia.

Talonpoikien edustus valtion lakiasäättävissä elimissä oli kansainvälisesti ainutlaatuista. Näin oli laita vielä vuonna 1809, jolloin Suomi valloitus sodan seurauksena liitettiin osaksi Venäjän imperiumia erillisenä suuriruhtinaskuntana, joka sai pitää luterilaisen uskontonsa, ruotsalaiset lakinsa ja säätyoikeutensa. Käytännössä Suomi siis säilytti vanhan yhteiskuntarakenteensa ja sai lisäksi oman keskushallintonsa.

Puolan kapina vauhditti keisarin uudistuksia

Kevättalvella 1809 Suomen säätyjen edustajat kokoutuivat Venäjän keisarin johdolla Porvoon valtiopäiville. Sen jälkeen kesti 54 vuotta, ennen kuin seuraavat valtiopäivät järjestettiin. Valtiopäivien välillä uudistuksia toteutettiin lähinnä keisarillisilla asetuksilla. 1860-luvulle tultaessa suomalaisessa yhteiskunnassa

oli tarve suuriin muutoksiin, joihin tarvittiin uusia lakeja ja siten valtiopäiviä. Kehitystä siivitti Venäjän keisari Aleksanteri II:n vuonna 1856 Suomea varten laatima uudistusohjelma, jonka tavoitteena oli kehittää teollisuutta, koululaitosta, liikenneyhteyksiä ja virkamiehistön palkkatasoa.

Painetta uudistuksiin tuli myös muualta. Venäjä oli juuri hävinnyt Krimin sodan länsivaltoja vastaan ja pyrki tarmokkaasti tehostamaan asevoimiaan ja yhteiskunnallisia rakenteitaan. Keväällä 1863 Venäjän keisarikuntaan kuuluvassa Puolassa syttyi kapina. Keisari suostui kutsumaan kokoon Suomen valtiopäivät, jotta maassa orastava uudistusmieli ei kääntyisi Puolan tavoin avoimeksi tyytymättömyydeksi. Suomeen oli samaan aikaan juurtumassa yhteiskuntaa valppaasti kommentoiva lehdistö, joka imi uusi vaikutteita muista Pohjoismaista ja Euroopan mantereelta.

Senaatintorilla oleva Aleksanteri II -patsas on myös vuoden 1863 valtiopäivien muistomerkki.

Ensimmäiset puolueet ja suomalaisuusliike syntyivät

Syyskuun 18. päivänä 1863 Aleksanteri II tervehti Suomen neljän säädyn edustajia valtiopäivien avajais-tilaisuudessa Helsingin keisarillisessa linnassa, josta sittemmin tuli itsenäisen Suomen presidentinlinna. Hän korosti pitävänsä kiinni niistä perustuslaillisista valtaoikeuksista, joita hänellä oli Suomen edelleen voimassa olevien perustuslakien mukaan. Samalla hän ilmoitti laajentavansa Suomen säätyjen oikeutta päättää verotuksesta ja esittää uusia lakiehdotuksia keisarille. Käytännössä tämä tarkoitti lupaus, että valtiopäivät kutsuttaisiin koolle säännöllisesti.

Vuonna 1869 säädettiin uusi valtiopäiväjärjestys, johon säännölliset valtiopäivät kirjattiin lain muotoon. Valtiopäivien oli kokoonnuttava vähintään joka viides vuosi. Vuodesta 1882 eteenpäin valtiopäivät koontuivat käytännössä joka kolmas vuosi. Keskiajalta periytyvä säätyjako säilyi kuitenkin aina vuoteen 1906, joten yhteisiä eduskuntakokouksia ei pidetty. Jokainen sääty äänesti erikseen, ja jos lakiesitystä kannatti kolme neljästä säädystä, se eteni keisarille, joka vahvisti lain, jos niin tahtoi. Äänioikeutettuja oli kuitenkin vain vajaa kymmenesosa aikuisväestöstä, mikä koettiin yhä räikeämpänä epäkohtana, kun sääty-yhteiskunta muutoin oli nopeasti väistymässä avoimen kansalaisyhteiskunnan tieltä.

Lainsäädäntötyön elpyessä valtiopäiville syntyi vähitellen säätyrajat ylittäviä puolueiden kaltaisia ryhmittymiä, jotka perustivat omia lehtiä ja joiden kannattajat osallistuivat nopeasti kasvavaan vapaaehtoiseen yhdistystoimintaan eri puolilla maata. Paikallistasolla samaa kehitystä tukivat vuosina 1865 ja 1873 säädetyt kunnallislait, jotka lisäsivät merkittävästi

kansalaisten mahdollisuuksia vaikuttaa lähiyhteisönsä päätöksentekoon.

Vilkasta valtiopäivä- ja kansalaistoimintaa ei siivittänyt yksinomaan pyrkimys uudistaa suomalais-ta yhteiskuntaa länsieurooppalaisten mallien mukaan vaan myös voimistuva usko siihen, että Suomi muodosti Venäjän keisarikunnan sisällä oman valtion, jolla oli oma kulttuurinsa ja kielensä. Ruotsi oli säilynyt virallisena kielenä suuriruhtinaskunnan aikana, mutta suomalaisuusliikkeen pontevien vaatimusten ansiosta suomi nostettiin vaihteittain johtavaksi kieleksi niin hallinnossa kuin kulttuurissakin.

1890-luvulle tultaessa vuorovaikutus kansalaisyhteiskunnan ja valtiopäivien lainsäädäntötyön välillä oli saanut niin vakiintuneita muotoja, että yhteiskunnallisista vaihtoehdoista alettiin käydä yhä avoimempaa keskustelua. Samalla Venäjän pyrkimykset sitoa suuriruhtinaskunta lähemmin keisarikuntaan törmäsivät vahvaan vastarintaan Suomessa. Monista kiistoistaan huolimatta säätyvaltiopäivät säätivät vuosina 1863–1906 noin neljäsataa lakia, jotka kaikki osaltaan vahvistivat uskoa yhteiseen hyvään, suomalaiseen yhteiskuntaan.

Hyppy keskiajasta Euroopan kärkeen

Venäjän jouduttua uuden sotatappion myötä vallankumoukselliseen tilaan syksyllä 1905 avautui Suomelle yllättäen väylä yksikamarisen ja yleisellä äänioikeudella valitun eduskunnan luomiseen. Lakiesityksen taakse asettuivat kaikki säädty, ja koska myös keisari oli valmis vahvistamaan esityksen, uudistus astui voimaan kesällä 1906. Seuraavana vuonna maassa

järjestettiin ensimmäistä kertaa täysin demokraattiset eduskuntavaalit. Äänioikeutettuja ja vaalikelpoisia olivat kaikki 24 vuotta täyttäneet Suomen kansalaiset, niin miehet kuin naisetkin.

Askel keskiaikaisesta säätyedustuksesta suoraan mantereemme nykyaikaisimpaan kansanedustukseen oli monessa mielessä huima. Äänioikeutettujen määrä kymmenkertaistui yhdellä kertaa (126000:sta 1,3 miljoonaan) ja suomalaiset naiset saivat ensimmäisinä Euroopassa oikeuden äänestää ja oikeuden asettua ehdolle vaaleissa. Vasta seuraavalla vuosikymmenellä muiden pohjoismaiden naiset saivat samat oikeudet: Norjassa vuonna 1913, Tanskassa 1918 ja Ruotsissa 1919.

Toinen kansainvälisesti merkittävä poliittinen muutos oli vastikään järjestäytyneen poliittisen työväenliikkeen, eli Sosialidemokraattisen puolueen (SDP) nousu suoraan eduskunnan suurimmaksi puolueeksi. Eduskuntauudistuksen myötä maahan syntyi myös muita poliittisia puolueita, joista moni on edelleen edustettuna Suomen eduskunnassa muodossa tai toisessa.

Suurin toivein ja lupauksin aloitettu eduskuntatyö törmäsi kuitenkin nopeasti moniin ongelmiin. Monipuoluejärjestelmän synty, laajennettu ilmaisuvapaus ja tihein välin järjestetyt eduskuntavaalit nostattivat julkisuuteen yhä jyrkempiä kantoja. Kansa oli saanut äänioikeuden, mutta poliittiset kiistat niin sisäpolitiikassa kuin suhteessa Venäjän vallanpitäjiinkin estivät eduskuntaa ajamasta läpi lakeja, joilla olisi ratkaistu polttavimmat yhteiskunnalliset ongelmat. Myös kansalaisyhteiskunnan järjestökenttä ryhmittyi 1910-luvulle tultaessa yhä selvemmin ideologisten kantojen mukaan.

Ruoveden Murolen koulun opettaja Maria Vuorio pääsi muiden suomalaisten naisten tavoin ensimmäisen kerran äänestämään vuoden 1907 vaaleissa. Suomalaiset naiset saivat ensimmäisinä maailmassa oikeuden äänestä ja asettua ehdokkaaksi vaaleissa.

Oma valinta näkyi punaisena viivana äänestyslipukkeessa.

Vaalilippu Vaasan läänin pohjoisessa vaalipiirissä vuonna 1907					
Vasemmalla			Sosialdemokratien vasemmalla — Socialdemokraternas vänstra		
1. Keskiv. Oikeus kätöillä. Mies, Vaino, kumpi- pää, Kauhava. Laito, Aulo, kumpi- pää, Ilmajoki. Haudon, E. F., kum- pää, Kauhava.	2. Keskiv. Vasen ja oikea kätö. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Kallio, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Tahvi, Matti, kumpi- pää, Vammala.	3. Keskiv. Keskiv. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Mies, Vaino, kumpi- pää, Kauhava. Laito, Aulo, kumpi- pää, Ilmajoki.	4. Yhteinen. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Kallio, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Tahvi, Matti, kumpi- pää, Vammala.	5. Yhteinen. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Kallio, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Tahvi, Matti, kumpi- pää, Vammala.	6. Yhteinen. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Kallio, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Tahvi, Matti, kumpi- pää, Vammala.
Suomalainen puoli.					
1. Keskiv. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Laito, Aulo, kumpi- pää, Ilmajoki. Haudon, E. F., kum- pää, Kauhava.	2. Yhteinen. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Kallio, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Tahvi, Matti, kumpi- pää, Vammala.	3. Keskiv. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Mies, Vaino, kumpi- pää, Kauhava. Laito, Aulo, kumpi- pää, Ilmajoki.	4. Yhteinen. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Kallio, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Tahvi, Matti, kumpi- pää, Vammala.	5. Yhteinen. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Kallio, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Tahvi, Matti, kumpi- pää, Vammala.	6. Yhteinen. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Kallio, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Tahvi, Matti, kumpi- pää, Vammala.
Vasemmalla.					
1. Yhteinen. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Laito, Aulo, kumpi- pää, Ilmajoki. Haudon, E. F., kum- pää, Kauhava.	2. Keskiv. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Laito, Aulo, kumpi- pää, Ilmajoki. Haudon, E. F., kum- pää, Kauhava.	3. Keskiv. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Laito, Aulo, kumpi- pää, Ilmajoki. Haudon, E. F., kum- pää, Kauhava.	4. Yhteinen. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Kallio, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Tahvi, Matti, kumpi- pää, Vammala.	5. Yhteinen. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Kallio, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Tahvi, Matti, kumpi- pää, Vammala.	6. Yhteinen. Mies, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Kallio, Aulo, kumpi- pää, Kauhava. Tahvi, Matti, kumpi- pää, Vammala.

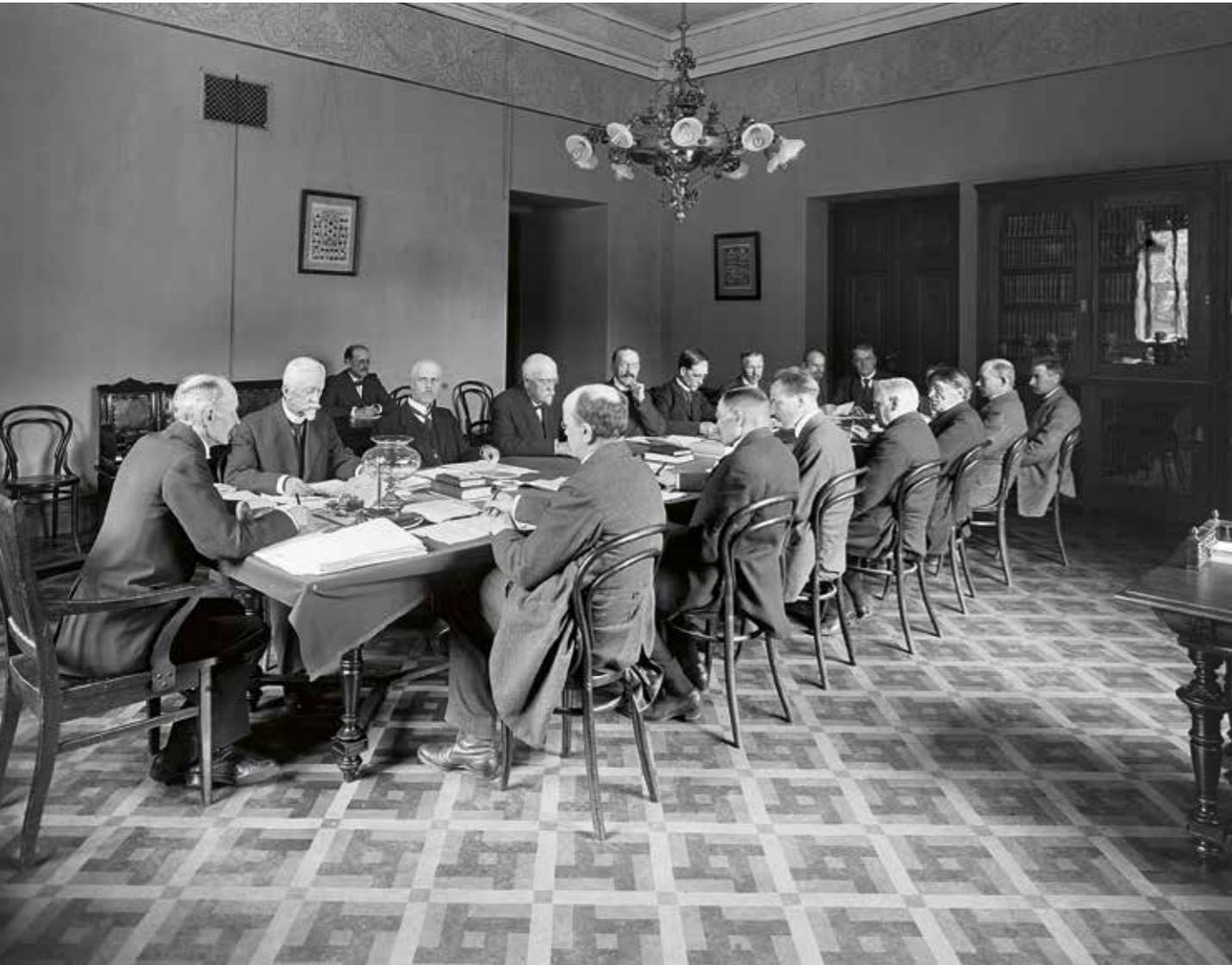
Foto: Signe Brander
Helsingfors, 1907.

Kansanvalta kesti ääriliikkeet ja sodan

Ensimmäisen maailmansodan ja Venäjän vallankumouksen pyörteissä jo valtioksi valtiossa kasvanut Suomi katkaisi lopullisesti siteensä keisarikuntaan loppuvuodesta 1917. Kun Suomen eduskunta 6.12.1917 hyväksyi itsenäisyysjulistuksen, maan sisä- ja ulkopoliittinen tilanne oli kuitenkin harvinaisen sekava ja uhkaava. Jo vajaan kahden kuukauden kuluttua alkoi sisällissota, jonka molemmat osapuolet olivat niin vahvasti liittoutuneet ulkovaltoihin, että kiista oli käytännössä osa ensimmäistä maailmansotaa. Saksan väliintulo johti valkoisten voittoon ja monarkistiseen hallitus-

KUVA EDELLISELLÄ AUKEAMALLA:
Ensimmäiset kansanedustajat poistuvat kulkueena valtiopäivien avajaisten yhteydessä järjestettävästä jumalanpalveluksesta toukokuussa 1907.

Perustuslakivaliokunta pohti Suomen valtiomuotoa Säätytalossa vuonna 1918 Kaarlo Juho Ståhlbergin johtamana.

muotoon Suomessa. Kun saksalaiset kuitenkin hävisivät maailmansodan syksyllä 1918, Suomelle avautui uusi mahdollisuus tasavaltaiseen demokratiaan.

Väylää tasavaltaisen demokratian tielle ei avannut yksinomaan Itämeren alueella syntynyt valtatyhjiö, kun sekä Venäjä että Saksa olivat hävinneet sodan. Yhtä merkittävä oli Suomen kansalaisyhteiskunnan ja eduskunnan kyky nopeasti palauttaa usko edustukselliseen demokratiaan. Keväällä 1919 valittu eduskunta säati ensityökseen maalle uuden perustuslain, niin kutsutun hallitusmuodon, jossa Suomi määriteltiin täysivaltaiseksi tasavallaksi: »Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut

eduskunta.» Maan ulkopoliitiikkaa johti tasavallan presidentti, jolla oli myös oikeus nimittää hallitus ja hajottaa eduskunta. Vastapainona piti hallituksella olla eduskunnan tuki eli kansanedustajilla oli oikeus esittää välikysymyksiä, joilla hallituksen luottamus eduskunnassa mitattiin. Jos enemmistö äänesti hallitusta vastaan, sen oli jätettävä eronpyyntönsä.

Parlamentaariseksi demokratiaksi tai parlamentarismiksi kutsuttua edustuksellista kansanvaltaa on ylläpidetty Suomessa vuodesta 1919 lähtien. Ensimmäisinä vuosikymmeninä parlamentarismien periaate johti usein lyhytaikaisiin hallituksiin. Valtiollisen itsenäisyyden mukanaan tuomien yhteiskunnallisten

Täysistunnot pidettiin Heimolan talossa vuosina 1911–1930. Suomen kannalta talossa tehtiin tärkeitä päätöksiä, esimerkiksi itsenäisyysjulistus vuonna 1917.

Eduskuntatalon on suunnitellut Johan Sigfrid Sirén. Se vihittiin käyttöön 7.3.1931 ja on edelleen suomalaisen itsenäisyyden ja demokratian tärkeimpiä symboleja.

ristiriitojen sovittelussa piti kunnioittaa parlamentaarisen demokratian pelisääntöjä, joihin kuului myös poliittisten kompromissien hyväksyminen. Kunnioitusta laillisesti tehtyjä päätöksiä kohtaan vaadittiin myös muulta yhteiskunnalta, ja 1930-luvun lopussa maan edustuksellinen demokratia oli selvästi osoittanut kestäväytensä laittomien ääriliikkeiden uhkien edessä. Näin suomalainen kansanvalta kesti ne paineet, jotka kaikkialla muualla Itä-Euroopassa olivat kommunismin pelossa johtaneet erilaisten oikeistodiktatuuriin syntyyn.

Vaikka Suomi näiden maiden tavoin vedettiin mukaan toiseen maailmansotaan, suomalainen demokratia ja kansalaisyhteiskunta kestivät asevelvollisuusarmeijansa avulla myös tuon kiirastulen. Jo keväällä 1945 maassa järjestettiin normaalit eduskuntavaalit samanaikaisesti kun sota vielä riehui muualla Euroopassa.

Hyvinvointiyhteiskuntaa rakennettiin vuosikymmeniä

Sodanjälkeisen Suomen jälleenrakennustyössä ja sitä seuraavassa nopeassa yhteiskunnallisessa rakennemuutoksessa tarvittiin toimivaa edustuksellista demokratiaa ja kansalaisyhteiskuntaa. Jälleenrakennustyötä edesauttoivat nopea talouskasvu ja vakaat suhteet Neuvostoliittoon.

Muutokset tarvitsivat kuitenkin tuekseen pitkäjänteisiä ratkaisuja lainsäätäjiltä ja kansalaisten laajaa luottamusta maan poliittiseen järjestelmään. Vaikeimmat vaiheet koettiin vuosina 1945–48 ja 1950-luvun lopussa. Silloin monet kansalaispiirit olivat tyytymättömiä eduskunnan kykyyn tai haluun ajaa uudistuksia läpi, mikä johti ulkoparlamentaarisien joukkoliikkeitään ja toistuviin lakkoihin. Maaliskuussa 1956 tyytymättömyys johti moniviikkoiseen yleislakkoon,

Vuoden 1945 vaaleissa äänestysikäraja laskettiin 21 vuoteen, mikä mahdollisti nuorten sotaveteraanien äänestämisen vaaleissa. Näissä vaaleissa käytettiin ensimmäisen kerran ennakköäänestystä ulkomailla, kun Ruotsiin kokonaisuudessaan evakuoitu Lapin väestö äänesti väliaikaisilla sijoituspaikkakunnillaan.

Maaliskuussa 1956 yleinen tyytymättömyys johti laajaan yleislakkoon, jonka laukaisemiseen tarvittiin uusi laajapohjainen hallitus ja merkittäviä palkankorotuksia.

Sotien jälkeisen pohjoismaisen hyvinvointivaltion tunnusmerkki on vahva peruskoulu. Tämä kuva on 1970-luvulta.

jonka laukaisemiseen tarvittiin uusi laajapohjainen hallitus ja merkittäviä palkankorotuksia.

Suurin kysymys lainsäädäntötyössä oli 1980-luvulle saakka pohjoismaisen hyvinvointivaltion luominen ja rahoittaminen. Puolueiden välillä oli kuitenkin ajoittain suuria näkemuseroja siitä, miten nopeasti ja pitkälle kattavan sosiaalivakuutusjärjestelmän, laajan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä yhtenäisen peruskoulutuksen luomisessa oli edettävä.

1960-luvulle tultaessa Suomi teollistui ja kaupungistui nopeammin kuin mikään toinen maa Euroopassa, mikä heijastui monella tavalla järjestökenttään ja kansalaisten yhteiskunnalliseen toimintaan. Merkittävin uusi toimija oli poliittisesti suuntautunut ylioppilasliike, josta 1970-luvun alussa nousi jyrkän vasemmistolainen siipi, kuten muuallakin kapitalistisessa maailmassa.

Puoluekenttä muuttui myös. Sosialidemokraattinen puolue koki 1950- ja 60-lukujen taitteessa vakavan hajaannuksen. Vuosikymmenen lopussa kansandemokraattisessa liikkeessä (SKDL) voimistui sisäinen eripura. Samanaikaisesti Maalaisliiton seuraajasta Keskustapuolueesta irtautui Suomen Maaseudun puolue, jolla 1970-luvun alussa oli melkein 10 prosentin edustus valtiopäivillä. Vuonna 1995 puolueen nimeksi tuli Perussuomalaiset.

Vastaavia siirtymiä tapahtui myös pienemmissä puolueissa. Ruotsalaisesta kansanpuolueesta irtosi oikeistosiipi, joka muodosti Perustuslaillisen kansanpuoleen protestina sille, että RKP asettui useimpien muiden puolueiden tavoin tukemaan presidentti Urho Kekkosen uudelleenvalintaa 1974 ilman vaaleja poikkeuslailla. Vuoden 1983 vaaleissa Liberaalinen kansanpuolue väistyi lopullisesti valtiopäiviltä samalla, kun Vihreä liitto sai ensimmäisen kansanedustajansa. Toinen tulokas oli Suomen Kristillinen Liitto, joka sai ensimmäisen edustajansa eduskuntaan vuonna 1970 ja vuodesta 2001 lähtien on kantanut nimen Suomen Kristillisdemokraatit. Suurin ideologinen murros puoluekentässä tapahtui kuitenkin keväällä 1990 jolloin SKDL ja Suomen Kommunistinen Puolue sulautuivat Vasemmistoliitoksi.

Vuodesta 1966 lähtien poliittisia näkemys-eroja tasasivat laajapohjaiset hallitukset, joiden ytimen 1980-luvun puoliväliin saakka muodostivat sosiaalidemokraatit ja keskusta. Kuvassa Kalevi Sorsan uusi hallitus vierailulla Tamminiemessä presidentti Urho Kekkosen luona 4. syyskuuta 1972.

Vuodesta 1966 lähtien poliittisia näkemyseroja tasasivat laajapohjaiset hallitukset, joiden ytimen 1980-luvun puoliväliin saakka muodostivat sosiaalidemokraatit ja keskusta. Samanlaisia vasemmiston ja oikeiston jakolinjan ylittäviä laajoja hallituskoalitioita ei juuri ole nähty muualla kapitalistisessa maailmassa. Kevään 1987 eduskuntavaalien jälkeen oikeiston ja vasemmiston välinen linja ylittyi vielä reippaammin, kun sosiaalidemokraatit ja kokoomus muodostivat niin kutsutun sinipunahallituksen. Oikeisto-vasemmistoakselia ylittävät hallituspohjat ovat olleet viime vuosikymmeninä tavallisia, sillä sinipunahallituksen jälkeen Suomella on ollut vain kaksi porvarihallitusta, nimittäin eduskuntakausina 1991–1995 ja 2007–2011.

EU-jäsenyys lisäsi ja muutti eduskunnan tehtäviä

1990-luvulle tultaessa koko Eurooppa koki valtavia muutoksia, jotka lyhyellä viiveellä heijastuivat Suomen taloudelliseen, poliittiseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen. Neuvostoliiton hajoamisen seurauksena itävientiin suuntautunut teollisuus ajautui vakaviin ongelmiin, mikä yhdessä holtittoman velkaantumisen kanssa johti syvään talouslamaan ja työttömyyteen vuosina 1991–1994. Kriisin vakavuutta jyrkensi epävarmuus Venäjän tulevaisuudesta. Tämä nopeutti Suomen valtiojohton ja eduskunnan päätöstä hakea jäsenyyttä Euroopan unionissa, joka samoina aikoina oli lähtenyt tiivistämään yhteistyötään politiikan, talouden ja turvallisuuden alalla.

Lokakuun 16. päivänä 1994 järjestettiin Suomessa neuvoo-antava kansanäänestys maan EU-jäsenyydestä. Edellisen kerran kansanäänestys oli järjestetty 1930-luvun alussa, jolloin suomalaiset äänestivät suurin numeroin kumoon alkoholin myynnin estäneen kieltolain. EU-äänestyksen tulos oli tasaisempi, mutta koska melkein 57 prosenttia äänestäjistä tuki neuvotteluissa saavutettua liittymissopimusta, eduskunta hyväksyi sen marraskuussa 1994 selvin äänin. Jäsenyyden vastustajat olivat vaatineet, että sopimuksesta olisi äänestettävä kuten perustuslain muutoksesta, jolloin sen hyväksymiseen olisi vaadittu 5/6 äänistä. Tähän eduskunnan enemmistö ei kuitenkaan nähnyt syytä, ja vuoden 1995 alussa Suomi liittyi Euroopan unioniin Ruotsin ja Itävallan kanssa.

EU-kansanäänestyksessä äänestämässä Aslakka Näkkäljärvi Inarissa Lapissa.

Eduskuntatalon edusta on paras paikka järjestää näkyviä ja lainsäätäjille kohdistettuja mielenilmaisuja. Tuhannet opiskelijat marssivat 20. maaliskuuta 2013 Eduskuntatalolle osoittamaan mieltään opintorahan puolesta.

EU-jäsenyys muutti eduskunnan lainsäädäntötyötä ja kansalaisyhteiskunnan toimintaa. Jokainen EU-parlamentissa säädetty, koko unionia koskeva laki täytyy hyväksyttäväksi eduskunnassa. Lisäksi ennen jokaista EU-huipputapaamista eli ministerineuvoston kokousta pääministeri käy ennakoivaa keskustelua Suomen linjasta eduskunnan suuressa valiokunnassa ja raportoi kokouksen tuloksista valiokunnalle jälkepäin. Myös muut valiokunnat osallistuvat EU-asioiden valmisteluun ja valvontaan antamalla oman toimialansa lausuntonsa suurelle valiokunnalle. EU-asioiden käsittely on merkittävästi lisännyt eduskunnan työtä.

Suoremman vaikutusmahdollisuuden unionin lainsäädäntötyöhön suomalaiset saavat äänestäessään joka viides vuosi Euroopan parlamentin (EP) vaaleissa. Unionin laajenemisen jälkeen on Suomesta valittava edustajamäärä laskenut kuudestatoista kolmeen-

toista EU-parlamentaarikkoon, mikä on vain pieni osa parlamentin kaikista paikoista (754). Suomalaisten äänestysaktiivisuus europarlamenttivaaleissa hiipui 1990-luvun lopussa alle viidenkymmenen prosentin, kuten muuallakin Euroopassa. Äänestysaktiivisuuden lasku on heikentänyt Euroopan parlamentin uskottavuutta demokraattisena instituutiona ja herättänyt keskustelua edustuksellisesta kansanvallasta yleisemminkin.

Toinen yhteiskunnallisesti merkittävä uudistus oli vuonna 2000 voimaan astunut uusi perustuslaki, joka siirsi tasavallan presidentin kaikki keskeiset sisäpoliittiset valtaoikeudet eduskunnalle ja sen luottamusta nauttivalle hallitukselle. Vuosina 1919–2000 presidentti nimitti hallituksen muodostajan, hajotti eduskunnan jos niin tahtoi ja määräsi uudet vaalit. Nykyään eduskuntaryhmät käyvät hallitusneuvotteluja itsenäisesti ja valitsevat näiden päätteeksi pääministerin.

Demokratia on muutakin kuin vaaleja

Hiipuva äänestysvilkkkaus on ongelma myös Suomen eduskunta- ja kunnallisvaaleissa. Nopeaa ratkaisua tuskin kuitenkaan löytyy. Sähköiset viestimet ja yhä vilkkaammin sykkivä sosiaalinen media ovat avanneet uusia väyliä päättäjien ja kansalaisten suoralle vuorovaikutukselle. Eduskunnan täysistuntoja televisoidaan säännöllisesti, edustajat toimivat aktiivisesti internetissä ja keskustelupalstoilla käydään usein hyvinkin suorasukaista ajatuksenvaihtoa yhteiskunnastamme. Samaan aikaan kansalaisten ajasta ja huomiosta kilpailee ohjelmatarjonta, johon on helpompi uppoutua kuin monimutkaisiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

Kansainvälisessä vertailussa Suomen edustuksellinen demokratia ja siihen vahvasti kytketty kansalaisyhteiskunta ovat harvinaisen hyvin toimiva pari-

valjakko. On totta, että useimmissa maissa järjestetään nykyään säännöllisesti vaaleja. Se ei kuitenkaan takaa, että kansalaisilla on vapaus ilmaista mielipiteensä julkisesti tai mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon. Sananvapauden ja riippumattoman oikeuslaitoksen lisäksi demokratian kulmakiviin kuuluu oikeus perustaa puolueita ja kansalaisjärjestöjä, jotka voivat toimia vapaasti vallanpitäjien mielivaltaa pelkäämättä.

Edustuksellinen kansanvalta rakentui Suomeen monien historiallisten vaiheiden kautta. Sitä kannattaa varjella kaikissa oloissa myös tulevaisuudessa.

Eduskunnan täysistunto on suomalaisen poliittisen keskustelun tärkein foorumi. Viime vuosina täysistuntoja on ollut vuosittain keskimäärin 150.

Teksti

Henrik Meinander

Kuvat

KANSI, SIVU 2, TAKAKANSI

R.W. Ekman, valokuva Hannu Pakarinen / Ritarihuone

SIVU 4

R.W. Ekman / Valtioneuvoston kanslia

SIVU 5

Eduskunta

SIVU 6

Paul Williams / Helsingin kaupungin matkailu- ja kongressitoimisto

SIVU 7

Rainer Hindsberg / Eduskunta

SIVU 9 (YLEMPI KUVA)

Vapriikin kuva-arkisto / Eduskunta

SIVUT 10–11

Signe Brander / Helsingin kaupunginmuseo / Eduskunta

SIVU 12

Eric Sundström / Helsingin kaupungin museon kuva-arkisto / Eduskunta

SIVU 13

Eduskunta

SIVU 14

Marc Goodwin / Eduskunta

SIVU 15

HEDE FOTO / Eduskunta

SIVU 16 (YLEMPI KUVA)

Lehtikuva / Eduskunta

SIVU 16 (ALEMPI KUVA)

Lehtikuva / Esko Sala / Eduskunta

SIVU 18

Lehtikuva / Jarmo Hietaranta / Eduskunta

SIVU 19

Lehtikuva / Martti Kainulainen / Eduskunta

SIVU 20

Lehtikuva / Heikki Sarviaho / Eduskunta

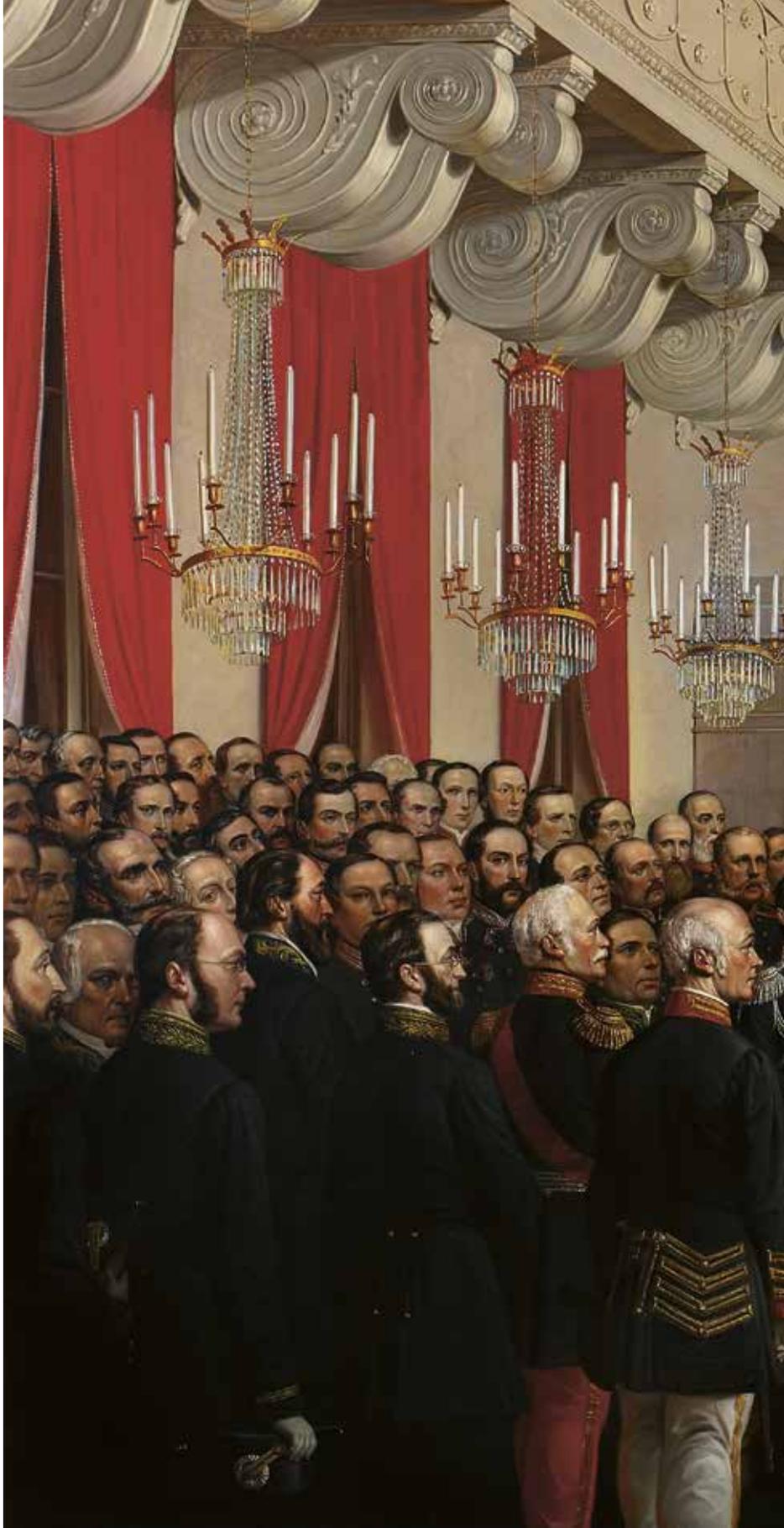
SIVU 21

Rainer Hindsberg / Eduskunta

SIVU 23

Lehtikuva / Pekka Sakki / Eduskunta

EDUSKUNTA

5/2013